

СУПЕРНАВЧАННЯ – ВПЛИВ КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ НА РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ІНФОРМАТИКИ

Гончарова Л.А.

Університет менеджменту освіти
Національної академії педагогічних наук України

Усар Г.Я.

Школа № 181 м. Києва

У статті розглянуто питання особливостей дослідження розвитку навчальної успішності особистості підлітків на уроках інформатики засобами супроводу класичної музики як психолого-педагогічного впливу. Проаналізовано теоретичні основи особливостей творчого розвитку особистості підлітків. Виявлено особливості прояву творчої активності як навчальної успішності особистості підлітків. Визначено психологічні чинники творчого розвитку особистості підлітків, як основи психічного здоров'я під час впливу засобами творів класичної музики.

Ключові слова: підліток, музичний супровід, навчальна успішність, інформатика, творчий розвиток, особистість, психологічні чинники, адаптація.

Постановка проблеми. У наш час нагальною стала потреба оптимізації навчальної успішності підлітків та подальшої самореалізації їх особистості загалом та на уроках інформатики зокрема.

Аналіз останніх досліджень. В роботах Г.С. Абрамової [1] з вікових особливостей розвитку, Л.С. Виготського [3] з розвитку вищих психічних функцій та особливостей особистісного розвитку та навчальної успішності виявлено погляд на особистісний розвиток, де [2] основу особистості складають: здатність до саморефлексії і емпатії; воля (здатність до саморегуляції і самомотивування дослідження й пізнання, подолання труднощів в процесі досягнення цілей і реалізації своїх цінностей); творчість (як створення нового за реальних потреб) [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Серед детально розглянутих [1-4] особливостей навчальної та творчої діяльності особисті невирішеними залишаються теоретичні проблеми психолого-педагогічних чинників творчого розвитку як навчальної успішності особистості підлітків засобами супроводу класичної музики на уроках інформатики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). *Мета* дослідження – вивчити особливості творчого розвитку як навчальної успішності особистості підлітків засобами психолого-педагогічного впливу супроводу класичної музики на уроках інформатики.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі психічного розвитку особистості, як основного засобу її існування [6] є творчий розвиток особистості, як співволодіння з соціальною ситуацією її розвитку. Внутрішні і зовнішні психологічні чинники є рушійною силою, спонуканням до активної творчості, що визначаються навколишнім середовищем і генетичною зумовленістю [6]. Особистість підлітка у творчій діяльності в межах психолого-педагогічного впливу, розглядається як суб'єкт творчої активності і творець процесів культурного виробництва, що має на увазі ініціативність особистості, вибірковість, свободу вибору і переваг, високий рівень самостійності [6], де одночасно передбачається

високий щабель організованості занять, що досягається інтерактивністю процесу шляхом фокусування уваги учнів на значимих темах занять й складає основу цілеспрямованості творчої діяльності як навчальної успішності під час уроків інформатики.

Дослідження з проблем особистісної адаптації підлітків визнає процес творчої діяльності в якості варіанту захисно-приспосувальної копінг-стратегії, котра має відносно високоорганізований комплексний характер і активізує фізичну, емоційну, когнітивну і поведінкову сфери особистісного функціонування (М. Перре; R. S. Lazarus) [7]. Процесу [6] музичної творчості притаманна адаптивна поведінка, котра стимулює комунікативні потреби, слугує відволіканням від негативної ситуації, що є ефективним механізмом зниження перешкоди входженню учасника на етапи актуалізації і оптимізації особистісних ресурсів, як мобілізація латентного ресурсу, розрішення протиріч життєдіяльності та прийняття себе в новому статусі підлітка, впливаючи на розвиток соціальних навичок спілкування та творчого потенціалу.

Суть розвитку полягає в оволодінні відповідними соціальними ролями на все більш високому рівні, реалізації своїх здібностей, бо в кожній дитині закладено здатність до творчості [2]. У педагогічній та віковій психології, на наше переконання, є недостатньо вивченим усвідомлення особистістю потреби в творчій реалізації особистісного досвіду відносин зі світом, набутого на ранніх етапах життя та існує потреба збереження повноцінного функціонування загального механізму психіки, виокремленого С.Д. Максименка [2], а саме – опредметнення, який являє собою форму власне творчої активності.

Механізмом розвитку творчого потенціалу та адаптивним ресурсом соціалізації [6] є фантазія, а уява — основа творчого процесу, що пов'язана з дійсністю, бо створюється з пережитих людиною подій, колишнього досвіду, тож, творча діяльність залежить від набутого досвіду і чим різноманітніший досвід, тим багатша уява, має спрямованість і є емоційним зв'язком.

Вивчення інформатики відбувається з використанням комп'ютера, що надає більших можливостей для експерименту. Будь-яке навчання пов'язано із сприйняттям, аналізом та накопиченням інформації. Як відомо людина в змозі сприймати звукову і чуттєву інформацію. Кожна людина надає перевагу одному з видів перцепції і за цією ознакою відносяться психологами до аудіалів, візуалів або кін естетиків. Тому вплив класичного музичного супроводу під час засвоєння нового матеріалу значно збільшує тривалість концентрації уваги учнів і поліпшує їх візуальну пам'ять.

Групове прослуховування класичної музики у навчальному процесі уроків інформатики характеризується орієнтуванням на творчий простір, який відображає процес взаємодопомоги в емоційній та вольовій сфері особистості підлітка, де творча взаємодія в групі дає змогу підтримувати почуття гідності й позитивного «Я»; відчувати поступ в особистісному зростанні; бути самим собою і розвивати творчий потенціал, що має соціалізуючий вплив на учня, його почуття, поведінку [6]. О.І. Копитін [6, с. 69] виділяє такі чинники, зокрема музичного впливу:

художня експресія (відреагування, катарсис, імітація, фантазування, універсальність та індивідуалізація переживань, психічний досвід); *психотерапевтичні стосунки* (відчуття довіри та безпеки в групі, ідентифікація місця в груповій динаміці класу чи групи, згуртованість, міжособистісні моделі, взаємодопомога, соціальний досвід усвідомлення цінності співпереживання та невербального спілкування і спільної творчості);

інтерпретація та зворотній зв'язок (осмислення і вербалізація індивідуальних і колективних переживань, самодіагностика, інтерпретація музичних образів, рефлексія, когнітивний досвід).

Психологічні принципи [6] виявлення творчого потенціалу полягають у тому, що усі вправи в груповій роботі класу мають бути побудовані на принципах поступового виявлення творчого потенціалу: здатності до виявлення творчого потенціалу; експресивних переживань; нагородженні досвіду творчого самовираження; самоактуалізації в процесі рефлексії; здатності використовувати задані вправи з метою самодопомоги; критичності щодо деструктивних засобів виявлення творчого потенціалу, зокрема під час проведення уроків інформатики.

Серед дидактичних принципів, що зумовлюють соціально-розвивальний ефект розглянуто: толерантне прийняття й сприйняття: відсутність оцінки, критики, порівняння; опори на позитивне: прагнення досягти кращого; опора на унікальність, неповторність; безпечної творчої атмосфери: конфіденційність, хороше самопочуття; спонтанної творчості: свобода у виборі завдання за темою, право експериментувати; імпровізації самопрояву, розкриття [7].

Застосування музичного впливу існує в умовах освітнього процесу мислення. Робота фантазії виявляється в візуальних образах і лише потім – у словах. Музичний образ та робота в інформаційному просторі на уроках інформатики безпечний і природний для сучасного підлітка вид діяльності, «транзитний простір» (Р. Гудман, Д. Джонсон) [6; 7], своєрідне оповідання про свій розвиток і формування окремих систем психіки.

Університетське дослідження Франції, опубліковане в журналі *Learning and Individual Differences* [8], показало цікаві результати. Група студентів, яка слухала 1-годинну лекцію з увімкненою класичною музикою на задньому фоні, показала значно кращі результати у вікторині із прослуханого матеріалу, ніж та, що була присутня на аналогічній лекції, тільки вже без музики.

Дослідники припускають, що класична музика вводить студентів у піднесений емоційний стан, який допомагає краще сприймати інформацію.

Підлітки, порівняно з дорослими, більш спонтанні але часто менше здатні до рефлексії своїх почуттів та поведінки [6]. Тут музичний метафоричний образ це посередник між внутрішнім світом підлітка та оточуючою реальністю, де через образи відбувається встановлення зв'язку з глибинно-психологічними та міфологічними пластами колективного несвідомого [7].

Використання музичних терапевтичних методів розвиває схильність до аналізу продуктів власної творчості, рефлексії своїх психологічних особливостей, де «музикотерапія» відіграє значну роль у переживанні та зміцненні ідентичності, розробці нових, більш відповідних логіці внутрішнього розвитку особистості й суспільства патернів поведінки [7].

Методи навчання під музику бароко описані в книзі Шейли Острандер і Лінн Скрудер "Супернавчання" [1979] [9]. Так 40 років тому французький лікар-отоларинголог Альфред Томатіс (член Французької академії медичних наук) зробив деякі дивовижні відкриття, що сприяло розвитку і впровадженню методу Томатіса. Цей метод має різні назви: «слухове навчання», «слухове збудження» або «слухова терапія». Його мета полягає в тому, щоб повторно навчити людину процесу слухання, що покращує здібності до вивчення, до комунікабельності, збільшує творчий потенціал і позитивно впливає на соціальну поведінку індивідуума. Томас дійшов висновку, що музика Моцарта містить найбільшу кількість звуків потрібного частотного діапазону (5000–8000 Гц для підзарядки мозку), а рок-музика (важкий рок) – найменше. Також він рекомендує для підзарядки мозку слухати музику бароко і григоріанські співи.

Заняття з інформатики у супроводі класичних музичних творів, сприяють активізації ділянок мозку, що гальмують тривожні фантазії. Природна спонтанність, експресія, відсутність рольової маски допомагають викликати відповідну емоційну реакцію підлітка, а педагог поділяє з кожною дитиною відповідальність за її особистісний розвиток, за порушення в її внутрішньому стані, в думках, почуттях, бажаннях, переживаннях, діях не формуючи особистість, намагаючись «відділити» в задалегідь вигадану форму, а допомагає відкрити в собі позитивне, те, що раніше було приховане, порушене (К. Роджерс) [3].

Також, музичний образ для юної людини, на нашу думку, має діагностичні та терапевтичні можливості, несе особливу інформацію про стан здоров'я підлітка, що можна розглядати як спеціальну техніку для збалансованості внутрішнього стану фізичних, психічних й емоційних якостей у розвитку особистості, і в цьому процесі «ведучою» є сама дитина.

Важливим є створення, підтримка і корегування атмосфери творчої безпеки, що передбачає рівноправність, безоцінність продуктів творчої діяльності на уроках інформатики (передбачуваність їх суб'єктивної новизни), охоплення й включеність в подію, свободу вибору особистісних переваг взаємовідносин в класі, що забезпечує сприятливі умови продуктивності творчого процесу, стимулювання особистісної активності учасників в ході проведення занять, де групова динаміка класу чи групи слугує актуальним джерелом зовнішнього соціального ресурсу. Тож, надбання сенсу життя, переживання його цінності й унікальності, осмислення і усвідомлювання вже власного життєвого досвіду: стосунків зі світом, самопізнання, саморегуляції, самоорганізації та неповторності вже власного життєвого шляху, спонукають юну людину до подальшої творчої самореалізації.

Під час навчальних занять на уроках інформатики виявлено відповідні етапи оптимізації особистісних творчих ресурсів підлітків, як то:

- мобілізація латентних психологічних творчих ресурсів особистості підлітка;
- творче вирішення протиріч й неспівпадінь в життєдіяльності підлітка;
- самопрезентація і розвиток творчої активності як навчальної успішності підлітка.

Завдання музикотерапевтичного заняття:

1. Стабілізувати емоційний стан особистості учня.

2. Стимулювати творчоактивний потенціал особистості підлітка як навчальної успішності за допомогою активації антиципаційного процесу і переживання ідентичності.

3. Створення творчого продукту. – *Метод* навчання розвитку і керуванню творчим потенціалом «Системного пошуку ідей», що надає системному структурованого пошуку, де передбачається вихід за межі звичного механізму сприйняття за програмою «Латерального мислення» Е. де Боно [7] – *Психотехніка* в нейролінгвістичному програмуванні: стратегії творчості У. Диснея [3], де замість двохактного мислення (генерація ідей – критика) запропоновано триактне (генерація – пошук рішень – критика), як розподіл складових на позиції «Мрійника», генератора ідеї, «Реаліста», пошук шляхів втілення в життя, «Критика», вишукування слабких місць (П. Гордон [4]).

Механізм передбачає отримання зміни самоприйняття і позитивних стосунків з іншими, фокусування на направленості на творчість, опори на себе, підвищення художньо-естетичної та пізнавальної потреби, загострення відчуття новизни, розвиток креативності, творчого потенціалу. Використання психотехніки нейролінгвістичного програмування, як стратегії творчості У. Диснея [3], де замість двохактного мислення (генерація ідей – критика) запропоновано триактне (генерація – пошук можливих рішень – критика), суттю якого є розподіл складових на позиції «Мрійника» – генератора ідеї, «Реаліста» – пошук шляхів втілення в життя, «Критика» – вишукування слабких місць і загроз (П. Гордон [4]) та комплексу музичних та арт-засобів, де основними виступали елементи фототерапії (А. Копитін [6]), сінематерапії, музикотерапії (В. Елькин [1]), передбачало посилення позитивних характеристик

особистості і благополучне творче активне функціонування.

Під час проведення першого блоку занять застосовується метод «арт-терапії» по самопрезентації особистості в художньому самовираженні (матеріал обирається самою дитиною) на уроках інформатики та виготовлення арт-продукції з подальшим обговоренням результатів. Зокрема, терапія «шедеврами мистецтва» (В. Елькин [1]), перформанс (музична вистава, індивідуальна чи групова) (Н. Пурніс [3]; А. Копитін [6]) та груповий аналіз результатів творчої діяльності та врахування думок «експертних груп», як то «Критиків» та «Мрійників».

На другому етапі проведення музикотерапевтичних занять відбувається вихід з запропонованих ролей та прийняття себе підлітком в новій якості розвитку творчої активності як навчальної успішності (П. Гордон [6]). Для цього використовується метод навчання розвитку і керуванню творчим потенціалом «Системного пошуку ідей», що надає системному структурованого пошуку, де передбачається вихід за межі звичного механізму сприйняття за програмою «Латерального мислення» Е. де Боно [7]. Також застосовується *психологічний практикум: «Діагностика самовизначення рефлексії, адаптації та творчоактивного ресурсу особистості підлітка, рівня творчої активності»* (тестова діагностика за допомогою одноіменних діагностичних методик) [6]. Груповий аналіз результатів. Обговорення та детальне дослідження результатів.

На заключному етапі розвитку творчої активності застосовується комплекс психологічних засобів, направлених на усвідомлення активної життєвої позиції юної людини, її власної життєвої компетенції, креативності, творчої активності й її розвитку, важливості творчої активності як навчальної успішності. Використовується метод музичної терапії, де основне творче спілкування з мистецтвом – терапія «шедеврами мистецтва» (В. Елькин [3]), перформанс (музична, індивідуальна чи групова) (А. Копитін [6]), метод «алгоритм вирішення винахідницьких задач» Г. Артшуллера [6] та «гірлянди асоціацій» і стратегії семикратного пошуку Г. Буша [6].

Тож, поступове ускладнення, збагачення організації творчих занять під час проведення уроків інформатики, направлених на стимулювання регулятивної, емоційної, комунікативної сфери через розвиток рефлексії, підвищення адаптивних функцій, розкриття особистісного творчого, життєвого психологічного потенціалу, актуалізує латентний творчий особистісний ресурс підлітка, реалізація якого зумовлює нову організацію життєдіяльності і розвиток творчої активності як навчальної успішності.

Для можливості виявлення розвитку рівня навчальної успішності як творчої активності підлітків нами було створено рівневу модель прояву якостей учнів.

– Так учні середньо-низького рівня прояву творчої активності як навчальної успішності мають репродуктивний тип творчої діяльності, увага їх нестійка, вони потребують постійного зовнішнього заохочення з боку вчителя як підкріплення. Труднощі стають перешкодами на їх навчальному шляху, їх рефлексія та адаптація середньо-низького рівня, творчий потенціал низький.

Таблиця 1

Показники динаміки психолого-педагогічних чинників розвитку творчої активності як навчальної успішності підлітків ([3; 4; 6])

Рівень адаптації до проведення занять, %	Рівень адаптації після проведення занять, %	Рівень рефлексії до проведення занять, %	Рівень рефлексії після проведення занять, %	Рівень творчого потенціалу до проведення занять, %	Рівень творчого потенціалу після проведення занять, %
Середньо-низький – 67	Середньо-низький – 28	Середньо-низький – 56	Середньо-низький – 26	Середньо-низький – 62	Середньо-низький – 25
Середньо-високий – 33	Середньо-високий – 72	Середньо-високий – 44	Середньо-високий – 74	Середньо-високий – 38	Середньо-високий – 75

Таблиця 2

Показники динаміки розвитку компонентів творчої активності як навчальної успішності учнів середньої ланки школи ([3; 4; 6])

Рівень розвитку когнітивного компоненту до проведення занять, %	Рівень розвитку когнітивного після проведення занять, %	Рівень розвитку емоційно-оцінного компоненту до проведення занять, %	Рівень розвитку емоційно-оцінного копонету після проведення занять, %	Рівень розвитку діяльнісно-вольового компоненту до проведення занять, %	Рівень діялісно-вольового компоненту після проведення занять, %
Середньо-низький – 42	Середньо-низький – 28	Середньо-низький – 50	Середньо-низький – 24	Середньо-низький – 61	Середньо-низький – 26
Середньо-високий – 58	Середньо-високий – 72	Середньо-високий – 50	Середньо-високий – 76	Середньо-високий – 39	Середньо-високий – 74

– Учні середньо-високого рівня прояву творчої активності як навчальної успішності мають продуктивний тип навчальної творчої діяльності, увага їх стійка, вони не потребують жодного зовнішнього заохочення з боку вчителя як підкріплення. Труднощі не стають перешкодами на їх навчальному шляху, їх рефлексія та адаптація середньо-високого рівня, творчий потенціал високий.

Заняття проводилися протягом двох місяців серед учнів 8 та 9 класів середньої школи № 181 м. Києва. Вибірка становила 46 чоловік, з яких 26 хлопців і 20 дівчат. Результати досліджень занесено у таблицю.

Висновки з даного дослідження. У роботі проведено аналіз музичного та арт-терапевтичного впливу на творчий розвиток особистості підлітка на уроках інформатики, як основи розвитку творчої активності й навчальної успішності. Особистість підлітка може розвиватися за допомогою поступового ускладнення психолого-педагогічних занять у три етапи, як мобілізація особистісного ресурсу, вирішення життєвих протиріч та прийняття нової соціальної ситуації розвитку. Основними психологічними чинниками творчого розвитку особистості підлітка виділено адаптацію, рефлексію, творчий ресурс.

Список літератури:

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология / Г.С. Абрамова. – Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – 704 с.
2. Василькевич Я.З. Пошукова діяльність у формуванні готовності до творчої праці / Я.З. Василькевич // Вісник Київ. ун-ту : Питання філос. наук, 1988. – Вип. 20. – С. 48-52.
3. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций / Л.С. Выготский. – М.: Изд-во АПН, 1960. – С. 51.
4. Електронна енциклопедія. Вікіпедія. Психологічний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу до енциклопедії: <http://ua.wikipedia.org/wiki/Портал:Психология>.
5. Карпов А.В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А.В. Карпов. – М.: Изд-во ИПРАН, 2004. – 424 с.
6. Копытин А.И. Арт-терапия / А.И. Копытин. – М.: Изд-во ИРАН, 2008. – 467 с.
7. Яковлева Е.Л. Психология развития творческого потенциала личности / Е.Л. Яковлева. – М.: Флинта, 1997. – 224 с.
8. Learning and Individual Differences. «Music during Lectures: Will Students Learn Better?» / April 2012, v. 22 n. 2, p. 258-262.
9. Sheila Ostrander, Lynn Schroeder Suprlearning (1979) – Delta 2000-04-01 (1600).

Гончарова Л.А.

Университет менеджмента образования
Национальной академии педагогических наук Украины

Усар Г.Я

Школа № 181 г. Киева

СУПЕРОВУЧЕНИЕ – ВЛИЯНИЕ КЛАССИЧЕСКОЙ МУЗЫКИ НА РАЗВИТИЕ УЧЕБНОЙ УСПЕВАЕМОСТИ ПОДРОСТКОВ ВО ВРЕМЯ ПРОВЕДЕНИЯ УРОКОВ ИНФОРМАТИКИ

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы особенностей исследования развития учебной успеваемости личности подростков на уроках информатики посредством сопровождения классической музыки как психолого-педагогического влияния. Проанализированы теоретические основы особенностей творческого развития личности подростков. Выявлены особенности проявления творческой активности как учебной успеваемости учеников. Определены психологические факторы творческого развития личности подростков, как основы психического здоровья во время влияния посредством классической музыки.

Ключевые слова: подросток, музыкальное сопровождение, учебная успеваемость, информатика, творческое развитие, личность, психологические факторы, адаптация.

Goncharova L.A.

University of Management Education
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Usar G.Ya.

School №181, Kiev

PHYSIOLOGICAL FACTORS RESEARCH ART SUCCESS OF PEOPLE AS THE BASIS OF MENTAL HEALTH

Summary

The paper deals with the study of psychological characteristics of the factors of success of art, as the basis of mental. The features of psychological factors of art success of people. Proposed methodical and model studies of psychological factors of art of training, and the analysis of their research. The peculiarities of manifestation of art success of people. Defined psychological factors of art success of people.

Keywords: psychological factors, art-success, people, methodical, adaptation.